

nego jak i późniejszego rozwoju języka łacińskiego. Zabrakło jednak tych uwag po informacjach odnoszących się do czasowników występujących w życiorysie bł. Salomei (por. s. 119). Można jednak sądzić, iż faktycznie znalazły się one, choć nie wyróżnione ostatecznie graficznie, w części wstępnej tekstu poświęconego omówieniu rezultatów badawczych (por. s. 120). Podobnie wątpliwości budzi np. brak konsekwencji w odnotowywaniu inicjałów imion niektórych autorów prac naukowych przywoływanych w notach wprowadzających (por. np. s. 8, 10).

Szczególnie ważne i zarazem interesujące są uwagi autora dotyczące odniesień prezentowanych łacińskich tekstów hagiograficznych do klasyki łacińskiej, to ostatnie określenie jest zresztą terminem dość wieloznacznym i a dla wielu także wręcz dyskusyjnym, zwłaszcza, gdy feruje się daleko idące opinie, szczególnie negatywne o późniejszym języku łacińskim. Ostatecznie przeprowadzone badania wskazują jednak na szczególny i godny uwagi poziom twórczy omawianych tekstów hagiograficznych, prezentujących życiorysy bł. Kingi i bł. Salomei, właśnie zwłaszcza w kontekście klasyki - podkreśla Prof. J. A. Wojtczak.

Całkowicie należy się zgodzić ze stwierdzeniem autora, iż ważnym jest także widzenie prezentowanych życiorysów obu błogosławionych w kontekście szeroko pojętej cywilizacji i kultury nowej, tj. polskiej społeczności narodowej, co dopiero wchodzącej i uznanej we wspólnocie europejskiej. Teksty te są jednym z ważnych, mało dotąd cenionych elementów przybliżenia Polakom i innym świadomości rodzącej się państwowości polskiej, m.in. w obrazie obecności językowej i kulturowej w ówczesnej Europie.

Życiorysy obu polskich błogosławionych mogą być także cennymi informatorami historycznymi dla poznania swojej epoki. Odnotowano w nich bowiem wiele informacji ogólnych, które odnoszą się do dziejów Polski, a nawet szerzej do dziejów ówczesnej Europy. Zatem jest to także cenne przybliżenie szerszemu gronu czytelników szczegółowych, źródłowych materiałów historycznych. Oczywiście, jest tutaj bezpośrednią zasługą tłumacza, iż stają się one obecnie szerzej dostępne. Na ich przykładzie można także rozeznac pewne elementy ówczesnej świadomości hagiograficznej w Polsce.

Nie można pominąć także wielu interesujących informacji z zakresu szeroko pojętej kultury, obyczajowości, spraw społecznych czy nawet ekonomicznych, które znalazły się w kontekście życiorysów. Są one wyraźnie osadzone w szerokich realiach życia konkretnych osób, w obrazie ich uwarunkowań czy zależności. Dzięki temu tak Kinga jak i Salomea jawią się w takim kontekście bardziej zrozumiałymi oraz pełnymi w kolejach ich życia i działalności.

Ks. Andrzej F. Dziuba

B. J. Groeschel, J. Monti, In the Presence of our Lord. The history, theology and psychology of Eucharistic devotion. Our Sunday Visitor Publishing Division, Huntington 1997, ss. 335.

Spełnianie kultu jest jednym z zadań, co więcej przywilejów pielgrzymującego w czasie ludu Bożego Nowego Przymierza. Kościół sam w sobie jest także znakiem oddania czci Bogu ale i z drugiej strony wyrazem ludzkiej świadomości odniesienia

do Boga. Mówiąc dość schematycznie wykracza ona życiowo i w kategoriach wiary poza liturgię, czy inaczej mówiąc służbę Bożą. To oddawanie czci Bogu, aby zapewnić sobie Jego pomocną bliskość, a tym samym szczęśliwe życie.

Bliskość Boga w całej rzeczywistości sakramentalnej przybrała szczególnie wyraz właśnie w Nowym Przymierzu, we wcielonym darze Jezusa Chrystusa. Po Jego zaś ustanowieniu Najświętszego Sakramentu i Wniebowstąpieniu wyraziła się ona szczególnie w Eucharystii. Jest Ona w czasach eschatologicznych tak sprawowanym Sakramentem jak i Obecnością. To wyjątkowy sakrament Kościoła, dany i zadany na ostateczne czasy ziemskiego pielgrzymowania do domu Ojca.

Zatem tematyka Eucharystii jest szczególnie interesująca i jakże często podejmowana w studiach i badaniach, nie tylko czysto teologicznych. Ostatnio dwaj autorzy amerykańscy udostępniili swe badania w tym zakresie i to poświęcone bardzo ciekawej problematyce. B. J. Groeschel znany jest m.in. z najnowszej monografii „Augustine” (Crossroad. New York 1998) oraz wcześniejszej „Spiritual Passages” (Crossroad. New York 1989). Natomiast J. Monti z pracy: „The Week of Salvation: History and Traditions of Holy Week” (Our Sunday Visitor. Huntington 1993).

Omawianą książkę otwiera dedykacja (s. 5), podziękowania (s. 6-7), spis treści (s. 8-9), preludium (s. 11) i ciekawe wprowadzenie (s. 12-16). Natomiast zasadniczy korpus podzielony został na dwa bloki, pierwszy autorstwa B. J. Groeschel (s. 18-177), a drugi J. Monti (s. 178-285). Całość zamykają dodatki. W ramach studium B. J. Groeschel wskazano na następujące zagadnienia teologiczne: 1. Mysterium Eucharystii (s. 18-49); 2. Jak to się dzieje? (s. 50-58); 3. Realność Chrystusowej obecności (s. 59-102); 4. Sens obecności (s. 103-116); 5. Obecność ku adoracji (s. 117-138); 6. Obiekcje dotyczące pobożności eucharystycznej i odpowiedzi (s. 139-177).

Natomiast J. Monti podejmuje kolejno dalsze zagadnienia z zakresu historii i teologii: 7. Obecność eucharystyczna Chrystusa we wczesnym Kościele (s. 178-186); 8. Eucharystyczna obecność odkryta na nowo: XI-XII wiek (s. 187-208); 9. XII w.: Eucharystyczny renesans (s. 209-231); 10. „Wszystkie narody powinny Mu służyć”: XIV-XV w. (s. 232-241); 11. Przed nim wszyscy królowie powinni upaść na twarz: XVI-XVII w. (s. 242-257); 12. Eucharystyczna adoracja od XVIII w. do czasów współczesnych (s. 258-285).

Z kolei w ostatniej części zamieszczono dwa epilogi autorstwa B. J. Groeschel (s. 286-291) i J. Monti (s. 291-293). Następnie dodano dwa appendiksy (s. 294-298), dość obszerną bibliografię (s. 299-315) i bardzo pomocny indeks (s. 316-335). Appendiksy zawierają dwa ważne dokumenty dotyczące wieczystej adoracji, jeden Papieskiej Rady ds. Świeckich (2.06.1991) a drugi Komitetu Liturgicznego NCCB (czerwiec 1995). Jak zaznaczają we wprowadzeniu sami autorzy prezentowana książka nie ma charakteru wybitnie naukowego, ale ma za to szczególnie liczne odniesienia do nauki Kościoła i wielu wybitnych teologów (por. s. 15). Materiał ten służy jednak przede wszystkim bardziej jako argumentacja, a mniej jako twórczy czynnik formułowania narracji myśli teologicznej czy historycznej dotyczącej Eucharystii.

Okazało się praktycznie, iż wręcz trudnym do uniknięcia, w przypadku tzw. składek, jest wyraźne rozgraniczenie podejmowanej problematyki. Ostatecznie bowiem w obu tekstach występuje zwłaszcza wiele myśli historycznych, także przy referowaniu zagadnień ściśle teologicznych. Faktycznie bogactwo to jednak pozwala pełniej i głębiej spojrzeć na dynamikę pobożności eucharystycznej.

Godnym podkreślenia jest szeroka baza źródłowa i bibliograficzna obu studiów. Przypisy zamieszczone zostały po kolejnych rozdziałach, i to jako odrębne całości. Mają one jednak zdecydowanie charakter bibliograficzny, a nie są miejscem dopowiedzeń czy uzupełnień. Nie mniej dają one cenne wskazania oraz propozycje dla ewentualnych dalszych własnych poszukiwań czy badań.

Autorzy szczególnie wyraźnie akcentują znaczenie papieży i świętych w historycznym i teologicznym rozwoju kultu Eucharystii. Np. w najnowszych czasach, choć nieco zapomniane encykliki „Mysterium Fidei” Pawła VI czy „Dominicae Cenae” Jana Pawła II. Ich zdaniem, nie można pominąć czy pomniejszać znaczenia różnych zakonów czy zgromadzeń zakonnych (np. benedyktyni).

B. J. Groeschel i J. Monti wskazują, iż w nauczaniu oraz praktykach wielu przedstawicieli starożytności chrześcijańskiej, zwłaszcza wschodniej można odnaleźć wiele wątków dotyczących kultu Eucharystii, np. Cyryl Aleksandryjski (por. s. 49), Grzegorz z Nyssy (por. s. 40, 42, 52-53, 122), Grzegorz z Nazjanzu (por. s. 185) czy Cyryl Jerozolimski (por. s. 40-42, 180, 186). Podobne myśli można znaleźć także w licznych nurtach wschodniego chrześcijaństwa, np. armeński Kościół apostołski (por. s. 109-110), anachoreci (120-121) czy anachoretki (s. 120-121, 125, 224).

Ciekawe są akcentowane, choć już szerzej znane, wskazania na tradycje pobożnościowe związane z Eucharystią obecne np. u katarów (por. s. 52) czy beginek (por. s. 125, 223-224).

Autorzy wskazują, iż publiczny kult Eucharystii napotykał na liczne utrudnienia czy przeszkody, a zwłaszcza procesje z okazji Uroczystości Ciała i Krwi Pańskiej - Bożego Ciała (Corpus Christi). Wręcz związane z nim były nawet prześladowania. Miały one miejsce np. ze strony totalitaryzmu nazistowskiego i komunistycznego czy podczas wojny domowej w Hiszpanii w latach trzydziestych XX wieku (por. s. 140). Niestety, mimo szeroko znanej w świecie pobożności eucharystycznej, nie ma w książce akcentów bezpośrednio odnoszących się do Polski. Wspomniana jest natomiast Edyta Stein, św. Teresa Benedykta od Krzyża (por. s. 167) czy bł. Dorota z Montowów (por. s. 237), w kontekście ich zasług w tym zakresie.

Warto zaznaczyć, iż B. J. Groeschel, zwłaszcza w rozdziale szóstym, przeprowadza interesującą krytykę poglądów niektórych teologów negujących pobożność i kult eucharystyczny, np. P. J. Fitzpatrick, N. Mitchell, R. O'Brien i R. Keifer. U tego pierwszego omawia szczególnie jego słynną teorię: „Galilean presence” (por. s. 154-156).

Oto do rąk czytelników trafiło ciekawe opracowanie teologiczne, historyczne a nawet psychologiczne, jak podaje podtytuł, dotyczące obecności Jezusa Chrystusa w Eucharystii. Jest to próba zebrania i usystematyzowania pewnych danych, godna odnotowania i wskazania dla zainteresowanych tą problematyką.

Ks. Andrzej F. Dziuba

Jacek Bramorski, La formazione sacerdotale nella prospettiva dell'amore-dono (alla luce della „Pastores dabo vobis”), Romae 1998, ss. 260.

Dzieje zbawienia Starego i Nowego Przymierza ukazują szczególne wytrwałe wychodzenie Boga do ludzi. Bóg zawsze chciał być blisko człowieka, choć ten w swej